

ауысқан. Сөйтіп семантикалық тәсіл арқылы бірнеше мағыналы сөздер дамыған. Түрколог, алтаист ғалымдардың пікірінше, бір, екі, үш, төрт, бес, алты, жеті сан есімдер өзге сөз таптарынан транспозицияланып, санданған. Диссертацияда семантикалық тәсіл арқылы дамып, санданған *үш* сөзі талданып отыр. Соны-

мен, түркі (қазақ) тілдеріндегі сан есімдердің алғашқы бастау көздері – адам танымы.

1. Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы. – Алматы, 1991.
2. Щербак А.М. Сравнительная морфология тюркских языков. – Москва, 1948.
3. Томанов М. Азақ тілінің тарихи грамматикасы. – Алматы, 1988.
4. Сарбалаев Ж.Т. Сөзжасам мәселелері. – Алматы, 2000.

Г. Шойбекова

Семантический способ словообразования

В статье рассматривается семантический способ словообразования на примере современного казахского языка.

G. Shoybekova

Semantic method of derivation

The article deals with the semantic method of derivation by the example of the modern Kazakh language.

А. К. Шыныбекова,

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ доценті, ф.ғ.к.

СӨЗ ТІРКЕСТІ ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЖАСАЛУЫ

Сөз тіркестері – грамматикалық үлгі, мұнда сөз тіркесімділігінің негізгі категориялық ерекшеліктері мәселесі қарастырылады. Терминологиялық лексика терминдердің тізімі ғана емес, белгілі ұғымдардың ғылыми дүниетанымдағы анықтамасын көрсетуші жүйе екендігімен сипатталады. Бұл тараушада метатіл мәселесі де терминнің аса күрделі жүйеге негізделетіндігін дәлел етуге болатындығы баса айтылады. Сөз тіркесінен жасалатын терминдердің грамматикалық сипаты, үйлесімділігі, ұғым анықтығы белгілі бір дәнекер тәсілдер арқылы байланысқа түсетіндігі анықталынады. Сөз тіркестерінің есімді және етістікті түрлерінің теориялық мәселесі синтаксистік қатынас арқылы қарастырылады. Сөз тіркесі үшін аса қажетті басты белгі – теңін тауып тіркесу. Сөз тіркесінің басты белгілері, амал-тәсілдері арқылы байланысу формасы, жасалуы – терминологиялық жүйенің пәрменді көрсеткіші болып табылады. Тіл үнемі өзгеріс үстінде болатынын ескерсек те филология ғылымдарының докторы, профессор Талғат Сайрамбаевтың өз еңбектерінде синтаксистік терминдер туралы да бірсыпыра тың ой-пікірлер айтқанына баса назар аударғанды жөн көрдік. Сөз тіркесі және синтаксистік терминдер туралы жазған еңбегінде

синтаксистік терминдерді орыс тілінен аударылмай сол қалпында қолданылған терминдер, бір сыңары орыс тілінде, бір сыңары қазақша терминдер, екі сыңары да қазақша терминдер деп топтастырады.

Сөз тіркестері есімді және етістікті болып бөлінеді. Қазақ тіліндегі етістікті сөз тіркестерінде етістік негізгі қызмет атқарады. Етістік өз табиғатында лексикалық-грамматикалық мағынасына сөз табы ретіндегі жалпы категориялық қасиетінен басқа сөздерді жетекке алатын сөз табы болып саналады. Етістікті тіркестерге жататын терминдер түрлері мынадай: *мәселені талқылау, сауалнама жүргізу, шикізат өңдеу, мұнай айдау, айырбас жасау, мәмілеге келу, келіссөзге қатысу, мәлімет беру, құжат толтыру, іс қарау, сыртартқы жазу, күш көрсету, заңдылықты қадағалау, сұрақ-жауап алу, іс қозғау, шарт жасасу, парламентке жолдау, тауар әкету, өнім өткізу, рұқсаттамамен кіру, жедел бақылау, кредит алу, шот ашу, шартты ресімдеу, әлімжеттік көрсету* т.б.

Бұдан өзге терминологияда есімді сөз тіркестері де кездеседі. Есімді сөз тіркестері үш түрлі құрамда, атап айтқанда, әр түрлі сөз таптарынан, бір сөз таптарынан, бір сөздің қайталануынан тұрады. Үшінші түрі термино-

логияға тән емес. Жиі кездесетін байланыс түрлеріне қабыса, матаса, меңгеріле байланысқан терминдер жатады.

Қабыса байланысқан сөз тіркесті терминдер: *біржолғы жәрдем, өтпелі кезең, жария саясат, резервтік жүйе, дербес іс, шешуші дауыс, бас маман, бас мердігер, қос азаматтық, еңбек өтілі, үлестік қатысу, еңбек тәртібі, жалақы мәлішерлемесі, іскер топ, лаңкестік әрекет* т.б.

Матаса байланысқан сөз тіркесті терминдер: *табыс салығы, кіру жарнасы, ақша реформасы, кеден алымдары, кәсіпорынның тиімділігі, құжат деректемелері, тіркеу қағазы, ниет хаттамасы, әкімшілік тіркемесі, шарт мәні, ақша аударымдары, банк жүйесі, тауар жеткізілімі, еңбек бөлінісі, жер телімі* т.б.

Меңгеріле байланысқан сөз тіркесті терминдер: *жұмысты тоқтату, баяндаманы түжырымдау, халыққа жолдау, қаржы бөлу, ақша аудару, қоғамды демократияландыру, шегара межелеу, дауды қарау, құжаттама толтыру, бағдарлама әзірлеу, мүлікті бөлу, кепілзатты ұсыну, мұнайды жеткізу, газ тасымалдау, мөр басу, мәселе көтеру, белгі соғу* т.б.

Бұл тіркестерден өзге еркін тіркесті термин сөздер қатары да қарастырылды. Мысалы, *кеден одағы, еңбек тәртібі, оңтайландыру кезеңі, азотты күкірт, полимерлі металл, мұнай ұңғымасы, елді мекен* т.б.

Күрделі терминдер мәселесі де қарастырылды: *саяси қайраткер, салтанатты мәжіліс, ғылыми кеңес, қоғамдық құрылыс, рухани байлық, ірі кәсіпорын, алтын қор, тарихи оқиға, соңғы хабар, еңбек өтілі, ашық хат, екеуара кездесу, салтанатты рәсім* т.б. Терминологияда кездесетін күрделі тіркес түрлерін тарих пен қоғам көрінісі деп қарастыруға болады.

Қызыл отау, коммунистік партия, бесжылдық жоспар, совет өкіметі сияқты тіркесті терминдердің қолдануылу жиілігі бәсеңдеп пәрменсіз қолданысқа түскенімен басқа күрделі тіркесті терминдер олардың орнын толықтырып отырады. «Қазіргі тілдік (синхрондық) тұрғыдан түсіндіруге келмейтін, олардың түп негізі тарихи кезеңдермен тікелей байланысты екенін тілдік деректер дәлелдеп отыр. Қазіргі қазақ тіліндегі кейбір фраземалар құрамындағы түсініксіз сөздердің көзі кейде кірме элементтерге жатса, енді біреулерінің тарихы көне ескерткіштер мен

туыстас тілдерге апаратыны сөзсіз», – дейді Р.А. Авакова [1, 27].

Терминология саласында түйдекті тіркес құру арқылы қалыптасқан терминдер де кездеседі. Мысалы, *билік шегінен шығу, шараларды қолға алу, шара қолдануға мәжбүрлеу, мәселені назарға алу, мүгедектігіне байланысты зейнеткерлікке шығу, кәметтік жасқа толмағандармен жұмыс, құпиялықты қамтамасыз ету, шешуші дауыс жинау, құжат күшін жою, белгіленген өкілеттікті тоқтату, қадағаланатын мәселер бөлімі* т.б.

Термин жасаудың тілдердің қай-қайсысында да ұшырасатын ең өнімді тәсілі – тілдегі мағынасы түсінікті сөздердің терминологиялық өріске өтіп, ауыспалы мағынада термин ретінде қолданылуы. Бұл – термин жасаудың лексика-семантикалық тәсілі. Яғни, ұғым жалпыхалықтық тілден терминологиялық жүйенің ішіндегі ұғымды білдіруге көшіп, ғылыми ұғым атауы ретінде қолданылады. Мұндай терминдердің қатарына *үнөм, шығын, пайда, қорғаушы, қорғаныс, шеп, салық, үн, әуен*, т.б. осы сияқты терминдерді көптеп келтіру қиын емес.

Термин жасаушы көздердің ендігісі – біріккен сөздер. Екі түбірдің бірігуі арқылы жасалған мұндай терминдер де бірқатары қазіргі кезде қалыптасып, кеңінен қолданыс табуда. Мысалы: *тікұшақ, мейірбике, бейнетаспа, пернетақта, жауынқұрт, тілтаным, дүниетаным, баспасөз, бейнеқор, бейнебаян, галамтор* т.б.

Осындағы қалыптасқан терминдердің барлығы да кеміне екі түбірдің бірігуі арқылы жасалған терминдер қатарына жатады. Мысалы: *тік-ұшақ, мейір-бике, бейне-таспа, перне-тақта, жауын-құрт, жау-қазын, тіл-таным, дүние-таным, баспа-сөз* етіп түбірлерін ажыратып көрсетуге болады.

Термин жасаудағы келесі тәсіл – сөздердің тіркесуі арқылы ғылыми ұғымды беріп, терминге айналу тәсілі. Яғни, кемінде екі немесе одан да көп сөздердің тіркесуі арқылы да төл терминдер жасала алады. Мысалы: *несие беру, пайда табу, айналымға енгізу, салым салу, қосылыстар жасау, оқу құралы, әдістемелік құрал, жылжымайтын мүлік, жедел жәрдем, төтенше жағдай*, т.б.

Тіркесті терминдердің құрылымдық ерекшеліктерін ғалым Т.С. Сайрамбаев өз мақаласында жан-жақты қарастыра отырып: «Сөйлемдегі сөздер бір-бірімен белгілі бір байла-

нысу формасында жұмсалатындығы сияқты терминологиялық сөздер де сөз санына қарай олардың өзара белгілі бір байланысу формасында қалыптасады. Сонда олар екі немесе көп сөзді болғанымен, олардың арасында белгілі бір немесе бірнеше байланысу формаларының негізінде қалыптасады. Мұндай терминдік сөздердің де сыңарлары молайған сайын олардағы байланысу формалары да, оларды байланыстыратын дәнекерлер де молая түседі», – деп терминдердің екі түрлі байланысу формаларын көрсетеді. Олар: қиыса байланысқан терминді сөз тіркестері және қабыса байланысқан терминдер. Демек, қазақ тіліндегі тіркесті терминдер қиыса және қабыса байланысу арқылы жасалады деген сөз [2, 131].

Сондай-ақ термин жасап қалыптастыруда сирек те болса қос сөздер арқылы жасалған терминдердің де өзіндік үлесі бар. Мысалы, *көші-қон, сату-сатып алу, әкімшілік-аумақтық* терминдерін осылардың қатарына жатқыза мыз. Қысқару тәсілі ішкі терминжасам көздерінің бірі болып еспетеледі. Мысалы, тіліміздегі соңғы кезде қалыптасқан *қойнау-қат (пласты), талшықтас (асбет), таушабыр (битум), шабыршықтас (асфальт)* сияқты ұғымдарды келтіруге болады. Бұдан байқайтынымыз, буын арқылы қысқарту тәсілімен қажеттілікке орай біршама терминдерді жасап, қалыптастыруға болады.

Терминологиядағы аударма мәселесінің өзекті болып отырғандығы мәлім. Аударма тіл-тілдің барлығында да тілдік тәсіл. Кезкелген тіл қажеттілігіне қарай аударма жасауға баратындығы даусыз. Ал аударма мазмұнды не мағынаны дәл беруді қажет етеді. Бұл ең бірінші кезекте аудармаға қойылатын тілдік талап. Аударманың терминологияға қатысты ерекшеліктерін қарастыра келіп, ғалым А. Алдашева өз еңбегінде аударма мен кальканы бірін-бірі толықтыратын тәсілдер ретінде қарайды. Бұл негізді деп санаған дұрыс. Өйткені, терминдерді аудару барысында осы екі тәсілдің де қолданылатыны белгілі. Қалай болғанда да, аударманың терминологиядағы тиімділігі теориялық тұрғыдан да, практикалық тұрғыдан да дәлелденіп жүр [3, 141].

Ең алдымен терминдердің арасындағы байланыстың болуы керектігін, барлық тілдердегі ғылыми атаулардың ортақтығы жөніндегі пікірлерді сараптай келсек, ғылым саласында түсіністіктің болуы міндетті, бірақ

ортақ атаулар болу керек деген тіл заңдылығы еш жерде жоқ. Онымен бірге «ортақ» деп айдар тағып, термин жасушы тілдер өз тілінің негізінде немесе өз тілдеріне жақын тілдердің сөзі негізінде жасайды.

Ал осы үрдіске қоса қытай тілімен тығыз байланысты тағы бір тартымды да, дәлелді мәселеге тоқтала кеткен орынды. Ол қытай еліндегі қандас қазақ бауырларымыздың қазақ тіліндегі сөзжасам жүйесі, яғни бізбен салыстырғандағы қытайдағы қазақтардың сөздік қолданысы туралы. Олармен ауызекі тілдесу барысында кейбір бізге тосындау болса да, байыппен қараған адамға ұғынықты, кәдімгі қазақтың тілі арқылы, оның сөздік қоры арқылы жасалған орынды да сәтті қолданыстары бар екендігін байқадық.

Мысалы, қазір ұялы телефон (сотовый телефон) деген жаңа сөз қолданысы бар. Ал қытайлық қазақтар осы сөзді қол телефон деп қолданады екен. Әрине, қол телефон деген қолданыс сотовый телефон деген ұғымның толық мағынасын ашып көрсете алмайды. Тіпті тура аудармаға да жатпайды. Бірақ, тура аударма болмаса да, көпшілікке түсінікті, мағынасын жеткізе алатын ұғынықты аударма. Қол телефон деп айта салғанға да жеңіл, қалыптастыруға да қиындық туғызбайды, әрі термин сөзді қолданушылар үшін сөздің мағынасы мен ұғымы да түсінікті болған болар еді. Бұл сияқты қытайдағы қазақтар тілінде кездесетін терминдерге тілші Қ. Ғабитханұлы *базар заңы – нарық заңы, жарна – акция, жарнагер, – акционер, бәсеке – аукцион, танысқы – визитка, төрешілдік – бюрократия, үкіметсіздік – анархизм* сияқты көптеген қисынды терминдерді қазақ тіліндегі баламаларымен салыстыра көрсетеді [4, 48-51].

Сонымен, аударманың өнімді тәсілдерінің бірі екендігі белгілі терминолог-ғалым Ө. Айтбаевтың еңбегінде атап өтілген.

Әйтпесе, аталған ойларға дәлел ретінде соңғы кезеңде қалыптасқан *тістелгіш, ине сауыт, оқырман, әсірелеу, кішірейту, қаржы, құқық, заңгер, қорғаушы, айыптаушы, үнем, үнемшілдік, ем, емхана, мағыналас сөздер, несие, қор, сазгер* сияқты әр салаға қатысты толып жатқан терминдерді, олардың терминологиялық өрістердегі қолданысын мысалға келтіруге болады.

Жинаятай келгенде, аударма – терминжасам шығармашылығында қазақ тілінің мүмкіндіктерінің, термин жасуашы тәсілдерінің

бірі. Сондай-ақ, ұлттық терминжасам негізі – ұлттық психология. Ұлт пен тілдің бірлігі жөніндегі қағиданың тіл білімінде әлдеқашан айтылып, бұл күнде орнығу дәрежесіне дейін жететін уақтысы болған сияқты. Бұл тұдырымды кезінде әйшілі тілші В.фон Гумбольдтың дәлелдеп кеткені тілші ғалымдар үшін жаңалық емес. Ол өз сөзінде: «Тіл – сөйлеу арқылы ойды жеткізу үшін тұрақты қайталанып отыратын рухтың күші». Демек, әрбір ұлт өз тілінің шеңберімен қоршалған.

Осы қағиданы белгілі қазақ тілшісі, академик Ә. Қайдаров та нақтылай түсіп, тілдің ұлттық ерекшеліктерге сай қалыптасатын қызметінің арқасында ұлт туралы толық мағлұмат алуға болатындығын айтып өткен еді. Тілдің ұлтқа қызмет етуі, ұлтпен тығыз бірлікте кумулятивтік қызметін ашып көрсетуі де маңызды. Өйткені, тілдің негізгі қызметтерінің бірі ретінде мәдени құндылықтарды ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу. Тілдің бұл қызметі терминологиялық тұрғыдан да үлкен қажеттілікке ие [5, 176].

Терминдерді ұғымдар жүйесінің өзіндік ерекшелігін, әр ұғымның айрықша белгісін жақсы білетін салалық мамандар жасайды. Бірақ әр маман өзінше термин жасап, өз терминін қолдануға тиісті емес екендігі баршамызға түсінікті жайт. Солай бола тұрса да термин жасауда осындай әрекетке жол беріліп отырғандығын жасырудың орны жоқ.

Соңғы жылдары ғылым мен техниканың белгілі бір салалары бойынша жарық көрген терминологиялық сөздіктерді, оқулықтарды салыстыру арқылы оған анық көз жеткізуге болады. Бір ғана термин түрліше аударылып, әр сөздікте, әр түрлі деңгейдегі оқулықтар мен ғылыми еңбектерде түрліше қолданылып жүр. Мәселен, мына төмендегі терминдер сондай бірізділіктің жоқтығын дәлелдейді: *консенсус-бәтуә, мәміле, келісім, жалпы пікір; баланс-дәргей, теңгерім; скидка – шегерім, шегерме, кеміту, жеңілдік, спонсор – демеуші, мияткер, қолдаушы; вклад – салымшы, аманат ақша; вкладчик – салымшы, аманатшы, аманат ақша иесі, доход – кіріс, табыс; ценная бумага – құнды қағаз, бағалы қағаз; приоритет – артықшылық, басымдылық, басым; компетенция – құзыр, құзырет; амнистия – рақым, рақымшылдық* т.б.

Мұндай жарыспалықты арнаулы салалардың кез келгенінен дерлік кездестіруге болады. Олардың ішінде терминкомның ресми

бекіткеніне қарамастан бірізді қолданылмай жүргендері де бар. Мәселен, *демеуші, гүлшанақ, отбасы* сияқты терминдер сол қатарға кіреді.

Сондай-ақ көптеген терминдердің терминология комиссиясы бекіткен қазақша баламалары бола тұра тұрақты қолданылмай немесе бұрынғысынша шет тілдеріндегі нұсқалары жарыса қолданылып жатады. Мысалы, *әлеует (потенциал), мәртебе (статус), көлік (транспорт), мәтін (текст) мұрат (идеал), өтем (компенсация), сынып (класс)* тәрізді терминдерді осы топқа жатқызуға болады.

Термин жасау, жасалған терминдерді қалыптастыру – үнемі қадағалап, реттеп отыруды қажет ететін өте жауапты жұмыс. Олай болмаған жағдайда терминологиядағы жүйеліліктің, реттіліктің бұзылары сөзсіз, терминологиямыздағы бірізділіктің сақталмай әр автордың өзінше термин жасап немесе қалаған терминін қолдануы оны үйлестіру жұмысының әлсіздігінен, өкілетті орындарын өз қызметін тиісті деңгейде атқара алмай отыруынан деп білген жөн [5, 176].

Терминнің жасандылығын мойындамау – ол тілдің қызметін дұрыс түсінбеу, басқаша айтқанда, тіліміздегі сөзжасам тәсілдерінің іске қосылуына кедергі жасай отырып, сол арқылы ұлттық тілдің жетілуіне, дамуына тосқауыл болу деген сөз. Керісінше, тілдің сөзжасам (терминжасам) тәсілдерінің ашылмаған мүмкіндіктерін тауып, ұлттық тілдің баюына үлес қосу – тілші ғалымдардың төл міндеттерінің бірі болуға тиіс деп ойлаймыз. Бірақ жасандылықты үстірт түсінуге де болмайды. Бұл жөнінде терминолог ғалым В.А. Татариновтың – «... специальная лексика искусственно с точки зрения своего происхождения», – деген пікірі орынды айтылған [6, 133].

Төл сөздеріміздің негізінде жасалған терминдердің мағынасы тар, олар терминделуші ұғымды дәл бере алмайды дегенге кедер болсақ, бұл пікірдің де көп жағдайда үстірт айтылып жүргендігін олар атауды қажет етіп жататындығы белгілі. Жалпы тілде бәрінің де бұрыннан өз атауы бар. Сондықтан жаңа ұғымдарға ат қою кезінде тілде бұрыннан бар атаулар пайдаланылады. Яғни, терминделуші ұғымға ат қою қашанда екінші атаулау (номинация) процесінің нәтижесі болып табылады. Термин саналы түрде жасалатын жасанды сөз болғандықтан, оның жасалуына негіз болған тілде бұрыннан бар сөздің мағы-

насын таралтуға да, оған қосымша мағына үстеуге де, сондай-ақ сол сөздің негізінде жаңа сөз жасауға да болады.

Ұғымның дәл берілмеуі туралы сөз қозғанда, ұнамды дәл беру дегеннің не екенін айтпауға болмайды. Сөздің ұғымды дәл беруі деп біз – ұғым белгілерінің ішіндегі сол ұғымды өзге ұғымдардан айрықшалайтын өзіне тән ең басты белгілерін оның атауымен ұштастыра білуді түсінеміз. Терминнің сәтті немесе сәтсіз жасалуы осыған орай тікелей байланысты. Алайда, терминологияда ұғымның негізгі белгілері терминнің дефинициясы арқылы көрсетілетінін де ескеруіміз керек. Термин жасау барысында шарттылаққа көп жол берілетіндігіне оның дефинициясының да әсері бар.

Қазақ тіл білімінде шарттылық мәселесіне көңіл аударған ғалым-академик Ә. Қайдаров. Ол өзінің «Қазақ терминологиясына жаңаша көзқарас» деген еңбегінде қазақ терминологиясының қағидаттарының бірі ретінде – дәстүр мен шарттылық қағидатын ұсынады [5, 176].

Терминделуші ұғымды сөзбен таңбалау кезінде жасандылықтың, шарттылықтың болатындығы сөзсіз. Бірақ, одан жаңа ұғымды кез келген сөзбен белгілей беруге болады деген

түсінік тумауға тиіс. Термин жасау барысында қаншалықты шарттылық болғанмен де тілде бұрыннан бар сөздің мағынасына сүйенуге жаңа ұғыммен салыстыруға тура келеді.

Термин – ғылым мен техниканың белгілі бір саласында қолданылатыны себепті терминдерді әр саланың өз мамандары жасайды. Ал олардың жасаған терминдерін түзеп, дұрыстап отыру – тіл мамандарының міндеті болмақ.

1. Авакова Р. Фразеологиялық семантика. – Алматы: Қазақ университеті, 2002. – 201 б.

2. Сайрамбаев Т.С. А. Байтұрсыновтың қазақ тілі саласындағы еңбектері туралы // Қазақстан мұғалімі. – 1989, наурыз – 3.

3. Оралбаева Н. Аудармадағы фразеологиялық құбылыс. – Алматы, 1975. – 213 б.

4. Ғабитханұлы Қ. Шетелдегі қазақтардың термин жасау үрдісі және қазіргі проблемалары // Қазақ терминологиясының өзекті мәселелері. – Астана, 2002. – Б. 45-49.

5. Құрманбайұлы Ш. Терминқор қалыптастыру көздері мен терминжасам тәсілдері. – Алматы: Сөздік-Словарь, 2005. – 238 б.

6. Әбдірәсілов Е. Қазақ терминографиясының жүйесі. – Астана, 2005. – 205 б.

7. Азаматова А.Х. Метаязык лингвистики. – Алматы: Қазақ университеті, 2008. – 308 с.

8. Білалов Ш. Ұлттық ғылым тілі негіздерін қалыптастыру (математика саласы бойынша): филол. ғыл. докт. ... автореф. – Алматы, 1997. – 260 б.

А. Шыныбекова

В данной статье рассматривает термины, которые состоят из словосочетания, а также способы образования терминов в казахском языке. Терминообразования в казахском языке, в том числе синтаксические термины, проф. Т.Сайрамбаев в своих научных трудах описывал состояние и определил виды терминов словосочетания, их роль в современной терминологии, актуальность его исследования в области лингвистических терминов в казахском языке.

А. Shynybekova

This article discusses the terms which consist of phrases and also the methods of terms' formation in Kazakh language. Formation of terms in Kazakh language, including syntactic terms, Sayranbaev described the situation and identified the types of the terms of phrase his scientific works, their role in modern terminology, the relevance of his research in the field of linguistic terms in Kazakh language.

Л. А. Чалтикенова,

І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік Университетінің аға оқытушысы, ф.ғ.к.

МОРФОЛОГИЯЛЫҚ ВАРИАНТТАР МЕН СИНТАКСИСТІК ВАРИАНТТАРДЫҢ АРАЛАС КЕЛУІ

Тіліміздегі кейбір сөз тіркестерінің мағыналық жағы күңгірттеніп қазірде бір бүтін түбір күйінде айтылатындары да кездеседі. «Тілімізде сіңісіп кеткен сөздерді белгілі ғалым А.Ысқақов «Қазіргі қазақ тілі» еңбегінде кіріккен сөздер дейді. Құрамындағы тек

лингвистикалық (этимологиялық я морфологиялық) талдау арқылы ғана анықтауға болатын *бүгін, ендігәрі, биыл* сияқты сөздерді біріккен сөздердің өзге топтарынан бөліп қараған дұрыс [1.104]. Өйткені ондай сөздердің компоненттердің бір-бірімен өзара үндесе,